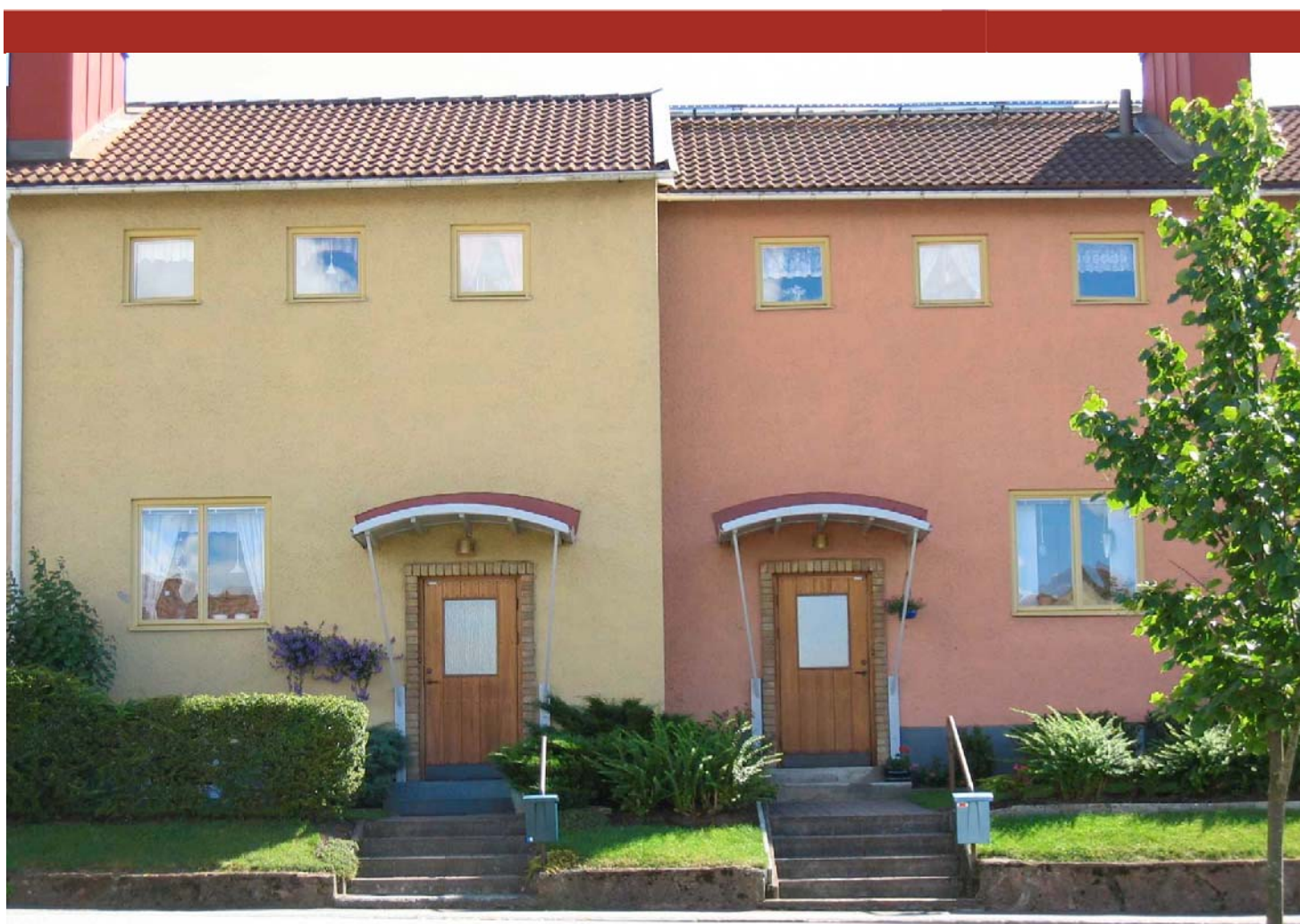

2005:2

Olofström

Industrisamhälle och integrationsort

Rapport: 2005:2
Rapportnamn: Olofström; industrisamhälle och integrationsort
Utgåva: Första utgåvan
Utgivare: Länsstyrelsen Blekinge län, Kulturmiljöfunktionen,
371 86 Karlskrona
Hemsida: www.k.lst.se (rapporten finns endast i digital form och kan hämtas via
hemsidan)
Dnr: 430-694-04
Författare/Kontaktperson: Anna-Karin Skiöld, Länsstyrelsen Blekinge län
Omslagsbild: 50-talsradhus, Brantingvägen
Fotograf: Anna-Karin Skiöld
Layout: Anna-Karin Skiöld
ISSN: 1651-8527
Upplaga: Endast nätupplaga
© Länsstyrelsen Blekinge län

Förord

Under två månader hösten 2004 har en tätortsanalys av Olofström genomförts av Länsstyrelsen i Blekinge län genom bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld. Arbetet har bedrivits som ett projekt inom ramen för Riksantikvarieämbetets nationella satsning på kunskapsuppbyggnad av det moderna samhällets kulturarv. Parallellt med projektet har länsstyrelsen, Blekinge museum och kommunen arbetat med att ta fram ett kulturmiljöprogram för Olofströms kommun. Dessa två rapporter ska fungera som kunskapsunderlag till den nya översiktsplan som kommunen har för avsikt att arbeta fram.

Karlskrona januari 2005

Anette Johansson
Länsstyrelsen Blekinge län

Innehåll

Förord.....	3
Innehåll	4
Sammanfattning	5
Inledning	6
Bakgrund.....	6
Syfte och målsättning.....	6
Metod	6
Referensgrupp	7
Beskrivande ord för Olofström	8
Olofström och bruket	9
Olofström och folkrörelserna	12
Arbetarrörelsen	12
Idrottsrörelsen	13
Olofströms blomstringstid och tillbakagång	16
”Vinna eller försvinna”	16
Arbetskraftsinvandring och integration	17
Bebyggelsens utveckling	20
1910- och 20-talen	20
1930- och 40-talen	20
1950-talet	21
1960-talet	25
1970-talet	28
1980-talet	28
1990-talet	29
Mötesplatser och stråk	31
Olofströms styrkor och svagheter	34
Styrkor.....	34
Svagheter.....	34
Det moderna samhällets kulturarv	35
Avslutande diskussion	37
Litteratur	38
Tryckta källor.....	38
Informanter.....	38
Bilaga 1	39
Bilaga 2	40
Tidigare rapporter i serien (ISSN 1651–8527)	41

Sammanfattning

Olofströms samhälle växte fram vid mötet av tre åar. Här anlades ett pappersbruk på 1700-talet och kort därpå även ett järnbruk. Järnbruket expanderade och skiftade ägare ett antal gånger. År 1887 övertogs driften av Svenska Stålpressnings AB, ett dotterbolag till AB Separator. Den 7:e mars 1969 övertog Volvo företaget.

Olofström utvecklades till ett utpräglat brukssamhälle. Kännetecknande för ett bruksamhälle är att det vuxit fram kring en dominerande arbetsplats, vilken till en början svarade för de anställdas bostäder och ortens utbyggnad av service och infrastruktur. I Olofström byggdes arbetarkaserner och en disponentvilla i direkt anslutning till bruksområdet.

Som en naturlig del av brukssamhället utvecklades folkrörelserna. I Olofström var det främst arbetarrörelsen, idrottsrörelsen och invandrarföreningarna som växte sig starka. I Olofström, som var ett särpräglat arbetarsamhälle, utvecklades arbetarrörelsen under början 1900-talet. Den första folkets hus-byggnaden uppfördes 1907. År 1989 byggdes Olofströms nuvarande folkets hus, mitt i samhället. Även idrotten blev tidigt en rörelse som förenade invånarna. Ett flertal idrottsanläggningar har uppförts och dessa fritidsmiljöer är viktiga delar inom det moderna kulturarvet. Fortfarande är idrotten det som invånarna framhåller som sammanhållande i samhället.

Under stor del av 1900-talet har Olofström varit ett samhälle i ständig utveckling, vilket resulterade i en mycket positiv framtidstro. Inflyttningen var stor och det fanns ständigt en avsaknad av bostäder. Arbetskraften räckte inte till utan en omfattande arbetskraftsinvandring blev nödvändig. Många olika nationaliteter samlades i Olofström och facket tillsammans med ABF tog på sig stor del av ansvaret för att integrera de nya invånarna i samhället. Bland annat arrangerades språkkurser. På 1970-talet vände dock den positiva trenden. Antalet lägenheter blev övertaliga vilket frammanade rivningar. Det ensidiga beroendet av Volvo gör samhället sårbart och skapar en osäkerhet inför framtiden som framhålls av dess invånare.

Dagens Olofström är till stor del ett resultat av 1900-talet. Under århundradet utvecklades Olofström från bondby till ett urbant präglat brukssamhälle. Tydliga årsringar går att utläsa i bebyggelsen. Det är tydligt hur samhället har växt i takt med brukets expansion. Det mest dynamiska stråket i samhället är Storgatan som leder genom centrum. Den hårda trafikeringen på gatan ger den en prägel av genomfartsled. I varsin ände ligger gamla respektive nya torget, vilka fortfarande upplevs konkurrera om att vara den mest centrala platsen.

Olofström är ett modernt samhälle och ett modernt samhälle är också ett kulturarv. Inom kulturmiljövården har fokuseringen på enskilda objekt övergått till sammanhängande miljöer. Genom detta angreppssätt uppmärksammas mer vardagliga miljöer. Det sentida kulturarvet har ofta en omfattande kvantitet som gör att man blir tvungen att förhålla sig till det på ett nytt sätt. Inom rapporten har hjälp inhämtats från ett tiotal informanter för att kunna belysa människors relationer till miljön.

Inledning

Bakgrund

På nationell nivå satsar Riksantikvarieämbetet på att få mer kunskap om och belysa det moderna samhällets kulturarv. År 2002 inrättades ett program för detta ändamål. Satsningen är en fortsättning på projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö* som initierades av regeringens storstadsproposition *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet*, prop. 1997/98:165. Syftet var att förbättra kunskapen om efterkrigstidens bebyggelse och dess kulturvärden. Även industrimiljöer ska uppmärksammas genom programmet *Svenska industriminnen – berättelser om vårt samhälles historia*.

Inom ramen för Riksantikvarieämbetets satsning bedrivs 27 parallella projekt runt om i landet som syftar till att bryta ner detta perspektiv till det regionala och lokala planet. Denna rapport, *Olofström; industrisamhälle och integrationsort*, är Blekinge läns projekt som syftar till att analysera det moderna samhällets kulturarv i Olofström.

Länsstyrelsen och Blekinge museum har under två års tid avsatt medel för att få igång ett kulturmiljöarbete i Olofströms kommun. Satsningen påbörjades inom ramen för Agenda kulturarv 2003. Under det året arbetades det fram en förstudie som nu fungerar som en projektbeskrivning för Olofströms kulturmiljöprogram.

Syfte och målsättning

I översiktsplaner för olika kommuner står ofta att man ska ta tillvara på och värna den lokala identiteten. Detta är även en målsättning som tagits med i planer för Olofström. För att kunna ta tillvara på denna så måste man först fastställa vad den lokala identiteten inbegriper och vad i denna som ska tas tillvara. Denna rapport är ett led i att lyfta fram den lokala identiteten i Olofström.

Genom studier av en tätort som lyfter fram dess historia och utveckling så kan kunskapen och förståelsen för vad som finns idag ökas. Med denna kunskap i ryggen kan förutsättningarna för en mer hållbar utveckling och möjligheterna att ta tillvara kulturarvet ökas.

Ett annat syfte med rapporten har varit att lyfta fram immateriella värden, eller snarare upplevelsen av den fysiska miljön och de materiella värdena. Parallellt med projektet har Blekinge museum bedrivit ett projekt som helt inriktar sig på det ”immateriella landskapet”. Det arbetet syftar till att se vilken betydelse de lokala författarna haft för miljön och hur man kan uppleva landskapet genom deras skildringar.

Metod

Syftet med rapporten har inte varit att göra en traditionell dokumentation av Olofströms totala byggnadsbestånd. En mer övergripande studie av samhällets utveckling har istället gjorts för att klargöra vad som finns kvar från olika epoker. Eftersom bruket till stor del har format samhällets framväxt har det varit nödvändigt att översiktligt beskriva dess utveckling.

Frågeställningarna som ingick i projektbeskrivningen och som legat som grund för studien har varit:

Hur ser den fysiska miljön ut i ett samhälle som tämligen snabbt har vuxit upp runt en dominerande arbetsplats?

Hur påverkar det synen på kulturarvet?

Vad finns kvar från olika epoker och hur påverkar de delarna bebyggelseutvecklingen?

Hur tolkar personer med annan etnisk bakgrund den fysiska miljön i Olofström?

Hur ser framtiden ut för kulturmiljön i Olofström?

Vad karaktäriserar Olofström?

För att få en bättre förståelse för samhället har ett antal invånare intervjuats. Informanterna har delgivit sin syn på Olofström, hur de uppfattar den fysiska miljön, vad de värdesätter i samhället, hur de använder sig av miljön samt hur de kan koppla ett kulturmiljöperspektiv till detta moderna samhälle. På grund av projektets begränsade tid har antalet informanter varit begränsat. Totalt har nio personer intervjuats. De åsikter och synpunkter som dessa personer har kan inte på något vis representera alla olofströmsbors åsikter, men det har ändå varit ett värdefullt material i denna rapport. Informanternas synpunkter har vägts samman och lyfts fram i rapporten utan att någon direkt har citerad. De frågor som använts vid intervjuerna går att se längst bak i rapporten, bilaga 1.

Referensgrupp

En referens- och diskussionsgrupp har under projektiden regelbundet träffats och diskuterat dels tätortsprojektet, dels arbetet med det nya kommunala kulturmiljöprogrammet, ett arbete som bedrivits på Blekinge museum. Gruppen har bestått av Anette Johansson, bebyggelseantikvarie länsstyrelsen, Anna-Karin Skiöld, bebyggelseantikvarie länsstyrelsen, Thomas Persson, 1:e antikvarie Blekinge museum, Torgny Landin, byggnadsantikvarie Blekinge museum, Kajsa Lind, fysisk planerare Olofströms kommun, Åke Giselsson, kommunledningskontoret Olofströms kommun, Elisabeth Jonsson, kulturchef Olofströms kommun, samt Johnny Karlsson, Olofströms hembygdsförening.

Beskrivande ord för Olofström

Intervjuerna, som ägt rum inom projektet, har inletts med att informanten ombetts beskriva Olofström med tre ord. Syftet med frågan var att få fram vad olofströmsborna först associerar med sin boendeort. Nedan följer de ord som kom fram. Dessa kan på ett tydligt sätt kopplas till den efterföljande texten.

Värme
Lycka
Sorg

Naturnära
Lugn
Barnvänligt

Volvo
Mångkulturellt
Naturnära

Mångkulturellt
Bruks- och industrisamhälle
Natur

Bruksmiljö
Gemenskap
Brukskultur

Invandrarkommun
Integration
Brist på jobb

Ej storstad
Integrationsprocess
Sovande samhälle

Natur och fiskevatten
Säker arbetsplats
Stark finsk kultur

Nytt samhälle
Vackert och kuperat
Dålig klang

Olofström och bruket

För studier av det moderna samhällets kulturarv är Olofströms tätort ett tacksamt objekt. Även om Holje bys historia går att studera flera sekler tillbaka så är det som utgör Olofström idag till stor del en produkt av 1900-talet.

Olofströms samhälle växte fram där Holjeån möter Vilshultsån och Snöflebodaån. Vattendragen och de stora nivåskillnaderna erbjöd goda möjligheter till kraftförsörjning. På 1700-talet anlades ett pappersbruk intill Holje ström och kort därpå även ett järnbruk. Bruket kom att utvecklas till samhällets nav. Det var kring, den med tiden, växande arbetsplatsen som den gamla bondbyn utvecklades till ett blomstrande brukssamhälle. Kännetecknande för ett brukssamhälle är att det vuxit fram kring en dominerande arbetsplats, vilken till en början svarade för de anställdas bostäder och ortens utbyggnad av service och infrastruktur.

År 1734 anlades ett järnbruk vid Holje ström. Brukets ägare gav bruket och sedermera samhället dess namn. Bruket uppkallades till en början efter den förste ägaren Johan Wilhelm Petre, Petrefors. När ägandet 1759 övergick till affärsmannen Olof Ohlson ändrades brukets namn till Olofström. Den tyske adelsmannen Carl Christopher Herman Börrien von Dannfelt köpte bruket 1811. Dannfelt som även var ägare till Ramlösa Brunn utanför Helsingborg dog 1841, därefter var det ett antal ägare av bruket. Svenska Stålpressnings AB, dotterbolag till AB Separator, övertog driften 1887. På 1910-talet arbetade drygt 400 personer på bruket. Produktionen bestod länge av emaljerade kärl. På 1920-talet ersattes den av rostfria produkter.

Krigsåren under andra världskriget innebar en nedgång för bruket. Genom en omläggning av produktionen till tillverkning av granater och patronhylsor klarade sig bruket igenom den tiden. Efter kriget skedde en snabb expansion. Bruket ökade sin tillverkning av karosdelar till Volvo, vilken inletts redan under 1920-talet.

Den 7:e mars 1969 övertog Volvo företaget. Intresse av ett övertagande hade funnits sedan 50-talet. SSAB bytte namn till AB Volvo Olofströmsverken 1971 och 1978 ändrades namnet igen, då till Volvo Personvagnar AB, Olofströmsverken.

Bruket, som var en stor markägare, ansvarade för bostäder åt sina anställda. Arbetarbostäder i form av kaserner uppfördes. Det var även bruket som till stor del stod för samhällets utbyggnad av vatten och avlopp.

Under 1940-talet sysselsatte SSAB drygt 80 % av arbetskraften i Olofström. På 60-talet var det 73 % av de yrkesarbetande som arbetade på bruket. Inpendlingen till Olofström har alltid varit stor och de arbetande på bruket har kommit långväga

ifrån. På 60-talet var det 41 % av de yrkesverksamma i Olofström som bodde utanför köpingen. År 2002 var 55 % av arbetstillfällena i Olofström inom tillverkningsindustrin.

De äldsta kvarvarande delarna av bruket är från 1800-talets slut. Huvudkontoret byggdes 1894. Byggnaden som finns kvar idag är mycket förändrad. Kraftstationen byggdes över ån år 1900. Turbiner från början av 1900-talet används ännu idag. Byggnaden med dess turbiner kan ses som navet i Olofströms nav.

Kraftstation från 1900 med turbiner.

En annan värdefull miljö med anknytning till bruket är brukskasernerna, Susekullen och disponentvillan på andra sidan Storgatan. Disponentvillan är från 1885 men är flyttad till platsen. De röda brukskasernerna ligger strax ovanför och utgör en miljö med höga kulturhistoriska värden. De byggdes från sekelskiftet fram till 1930-talet. Samtliga består av två plan, sadeltak och har stående röd panel.

Brukskasern

Olofström har alltid haft den största delen förvärvsarbetande inom tillverkningsindustrin. Vid sidan om bruket fanns andra betydande företag. LM Ericson, som var den andra stora arbetsplatsen i Olofström, startade sin fabrik 1960. Antalet anställda kom att uppgå till över 500. Detta blev en stor arbetsplats för kvinnorna i Olofström. Företaget inrymdes till en början i de lokaler som idag är gymnasieskola.

Stationsområdet

Kommunikationer har varit avgörande för ett samhälles utveckling sedan 1800-talet. I och med att järnvägen nådde Olofström kunde den industriella utvecklingen på bruket ta fart på riktigt. År 1886 invigdes den smalspåriga järnvägen mellan Sandbäck och Holje, vilken 1909 drogs fram till Olofström. År 1901 öppnades linjen Älmhult-Sölvesborg. På 1940-talet togs beslut om att lägga ner den smalspåriga linjen mellan Sandbäck och Olofström och det sista tåget gick där 1950.

Järnvägen leder genom samhället och delar, liksom väg 121, samhället i två delar. Stationsområdet, som ligger i anslutning till bruket, utgörs av stationshus och magasin. Persontrafiken genom Olofström lades ner på 1980-talet och idag används spåren enbart till godstrafik.

Olofström och folkrörelserna

Något som haft stor betydelse för Olofström är folkrörelserna. Dessa har samlat och engagerat människor och satt många avtryck i den fysiska miljön. De folkrörelser som betytt mest i Olofström är arbetarrörelsen, idrottsrörelsen och det omfattande föreningslivet som uppstått som en följd av den stora invandringen. Invandringen och integrationen tas upp i ett kapitel för sig.

Väckelserörelsen med fristående kyrkor är en annan omfattande folkrörelse som tog fart i Sverige efter att konventikelplakatet avskaffades 1858. I Olofström finns ett antal kyrkor vid sidan om svenska kyrkan, bland annat Pingstkyrkan vid Brogatan.

Arbetarrörelsen

Under slutet av 1800-talet etablerades arbetarrörelsen i Sverige, vilken fick starkt fäste i de södra delarna av landet. August Palm höll sitt första socialistiska möte i Malmö 1881 och därefter spreds sig denna rörelse och dess budskap till övriga delar av landet. I Olofström, som var ett särpräglad arbetarsamhälle, växte sig arbetarrörelsen stark under 1900-talet. År 1906 startades Metalls avdelning 106, som blev mycket betydande i Olofström.

Hand i hand med arbetarrörelsens etablerande uppfördes folkets hus-byggnader. Arbetarna hade till en början svårt att få tillstånd att uppföra en egen samlingslokal i Olofström eftersom det befarades att kritiken mot samhället och brukets ledning skulle bli omfattande. Till en början fick arbetarna samlas under ett stort träd, den så kallade Vilboken. Trädet, som har gett namn åt området, sågades till sist ner av brukspatronen, men blev symbol för den fackliga sammanhållningen. Ett minnesmärke sattes upp på platsen 1968 av Svenska Metallindustriarbetareförbundets avdelning i Olofström och Stiftelsen Olofströmshus.

Minnesmärke och symbol för det första fackliga arbetet i Olofström.

År 1906 bildades en folkets hus-förening och en tomt inköptes i närheten av sjön Halen. Året därpå kunde Olofströms första folkets hus invigas. I närheten uppfördes scen och dansrotunda, vilka var vanliga inslag i arbetarrörelsens samlingsplatser.

Efter andra världskriget inleddes diskussioner om att uppföra ett nytt folkets hus. Det kom att dröja flera decennier innan planerna förverkligades. År 1989 uppfördes det nya huset som blev en samlingsbyggnad där även biblioteket och hotell kom att inrymmas.

Folkets hus från 1989.

Idrottsrörelsen

Utmärkande för Olofström var den starka etablering som idrotten fick. Fram till 1900-talets början var idrotten till stor del förbehållen överklassen men under 1900-talet utvecklades idrotten till att bli en av de mest betydande folkrörelserna. Den svenska idrottens huvudorganisation, Sveriges Riksidrottsförbund, bildades 1909. Idrottsplatser började anläggas i de flesta samhällen. Efter andra världskriget genomgick idrottslivet ett rejält uppsving. Fritid blev en del av den kommunala planeringen och uppförandet av idrottsanläggningar blev en kommunal angelägenhet.

I Olofström blev idrotten tidigt en rörelse som förenade invånarna. Många av brukets arbetare spelade fotboll och arbetsplatsen anlade fotbollsplaner. Olofströms idrottsförening, OIF, bildades 1919. Tillsammans med KFUM var dessa de stora idrottsföreningarna. Den första idrottsplatsen anlades i närheten av Gunnebovägen, söder om bruket, strax efter OIF:s bildande. Platsen för gamla idrottsplatsen, som den kallas, var en vatensjuk mossmark, så snart uppkom planer på en ny idrottsplats.

Lilla Holje idrottsplats anlades på 1930-talet. Under 1940-talets slut planerades det för ytterligare tre idrottsplatser, detta med hänsyn till den förväntade folkmängdsökningen. År 1962 byggdes sim- och idrottshallen, 1971 uppfördes ishallen och 1977 Dannfältets idrottsplats.

En satsning på idrottsrörelsen har underlättat integrationsarbetet mellan de olika folkgrupper som samlats i Olofström på grund av den stora arbetskraftsinvandringen från 40-talet och framåt. Oavsett var man kom ifrån eller vilket språk man talade var idrotten något som engagerade människor. Idrotten har därigenom haft en mycket stor betydelse för samhället. Idrottsplatserna har varit naturliga mötesplatser för olofströmsborna. Antingen har man själv varit aktiv eller haft en anhörig som varit aktiv. Utbudet av idrottsaktiviteter var, och är fortfarande, stort.

Fritidens miljöer är viktiga delar inom det moderna kulturarvet. Idrottsanläggningarna har både ett socialhistoriskt och arkitekturhistoriskt värde. Entrén och läktaren vid Lilla Holje idrottsplats är karaktäristiska delar av en idrottsplats. Sim- och idrottshallen från 60-talets början har höga arkitektoniska värden. Den tidstypiska arkitektoniska utformningen i tegel är uppbyggd av horisontella och vertikala linjer. Byggnaden ritades av Erik Magnusson, arkitekt verksam i Helsingborg. Den öppna platsen intill ån hade utsetts som en lämplig plats för en idrottsanläggning av den byggnadskommitté som tillsattes 1957. Sporthallen blev en del av ett större område av idrottsmiljöer utmed Holjeån och den väg som passande nog fått namnet Idrottsvägen. Söder därom ligger bland annat Dannfältets idrottsplats, Lilla Holje, tennisklubben och ridhuset. Denna miljö i helhet samt de enskilda objekten är betydelsefulla kulturmiljöer i Olofströms samhälle.

Olofströms tennisklubb

Olofströms blomstringstid och tillbakagång

Under stor del av 1900-talet har Olofström varit ett samhälle i ständig utveckling. Befolkningsmängden steg kontinuerligt och nya områden exploaterades i samma takt. Optimismen var stor och i Generalplanen från 1952 går att läsa: *"Det torde vara få samhällen i vårt land som under de senaste decennierna utvecklats så enastående snabbt som Olofströms köping"*. Nuvarande Olofströms kommun var det enda område i länet som hade en positiv befolkningsutveckling från 1920-talet fram till 1960-talet. Invånarantalet hade under samma tid sjunkit i Karlskrona, Ronneby, Karlshamn och Sölvesborg. Olofströms planerare såg det som en *"explosionsartad befolkningsutveckling"*.

Under 1930-talet inleddes diskussioner om att Olofström skulle bryta sig loss från Jämshögs kommun. År 1941 blev samhället en egen köping. En sammanslagning skedde mellan Kyrkhults, Jämshögs kommuner och Olofströms köping 1967 och Olofströms kommun bildades.

Från 1970-talet och framåt har befolkningen minskat. Under 90-talet var situationen den omvända från 60-talet. Det rädde inte längre någon bostadsbrist. Istället fanns överflödiga lägenheter och kommunen blev tvungna att riva hus. Genom bostadsdelegationen fick Olofströmshus AB möjlighet att reducera antalet tomma lägenheter genom rivning. Omkring 300 lägenheter avställdes i tätorten. Även idag står en stor mängd lägenheter tomma runt om i Olofström.

"Vinna eller försvinna"

Det ensidiga beroendet av Volvo gör samhället sårbart och skapar en osäkerhet inför framtiden. Om Volvo skulle lägga ner sin verksamhet skulle inte bara Olofström drabbas, utan hela västra Blekinge och östra Skåne. Om man ser till utflyttningen i Olofström i förhållande till andra svenska kommuner så är den inte så stor, däremot är inflyttningen begränsad. Olofström står inför ett nytt skede, en brytnings-tid. Nettoutflyttningen och de tomma lägenheterna bidrar till en negativ och ond cirkel. Tankar inför framtiden präglas av "vinna eller försvinna".

Idag, 2004, står 203 av Olofströmshus lägenheter tomma. Rivningar är dock inte aktuella längre utan bolaget satsar på en kampanj som ska locka nya hyresgäster, bland annat genom hyressänkningar. Dessutom ökar inflyttningen medan utflyttningen minskar, vilket är en positiv trend.

Arbetskraftsinvandring och integration

Olofström är ett mångkulturellt samhälle. Idag bor det människor med 70 olika nationaliteter inom kommunen. Många menar att den internationella samvaron är utpräglad. Mycket har förändrats sedan arbetskraftsinvandringen satte igång på allvar under 60-talet. Det går att se inte minst i utbudet av "utländska" matvaror. Idag finns exempelvis en bosnisk affär inrymd i K-marknad.

Bosnisk livsmedelsaffär i K-marknad

Efter andra världskriget sökte sig många européer till Sverige för att få jobb inom den expanderande industrin. De som kom sökte sig till det moderna och ekonomiskt starka Sverige och blev en del av dess uppbyggnad.

Den svenska arbetskraften räckte inte till. Detta föranledde att svenska företag förde värvningskampanjer utomlands för att locka till sig arbetskraft. Förutom att bruket i Olofström själv rekryterade arbetare utomlands så var "kamratrekryteringen" omfattande. Finländarna lockade över fler finländare, jugoslaver fler jugoslaver och så vidare.

Under 1960-talet var arbetskraftsinvandringen omfattande eftersom bruket var inne i en betydande expansionsfas. Finländarna och jugoslaverna utgjorde de största grupperna som kom till Olofström under denna tid. Det största problemet med att locka arbetskraft var svårigheterna med att erbjuda de inflyttade en egen bostad. Även om byggnationen fortgick i hög takt under denna tid så motsvarade den ändå inte takten på inflyttning. Många fick bosätta sig i tillfälliga baracker under den första tiden och flera personer fick samsas i samma rum. Bilden nedan visar de baracker som uppfördes mellan Nyte-

bodavägen och Tåkasjövägen. De byggdes för ensamstående män som arbetade på bruket. Senare kom de att användas som äldreboende.

Tidigare arbetarbostäder

Andra områden som svarade för en stor del av bostadsförsörjningen åt de nya olofströmsborna var främst Vilboken och Smålandsgatan. Båda områdena byggdes under 1960-talet. Många menar att det fortfarande finns en viss boendesegregation och att det mest invandrartäta området idag är Ekerydsplan.

En följd av att ett stort antal arbetare samlades i Olofström, och då framför allt ensamstående män, blev att många krogar och utskänkningsställen kom till. Under efterkrigstiden fick samhället smeknamnet "Lilla Chicago". Tidningsartiklar med rubriker som *"En idyll på dagen och ett Chicago på natten"* skrevs och uppmärksammade Olofströms busliv. En samlingsplats var Sjöbergs bar, vilken brann ner 2002.

Det fanns ett aktivt integrationsarbete i Olofström från 1950-talet. Samhällets, brukets och fackets ambition var att integrera invandrarna i det svenska samhället så fort som möjligt. Facket och ABF ordnade tillsammans kurser i svenska. På brukets område byggdes 1955 en byggnad som kom att inrymma Inlärningsstudio Vilboken. Här bedrevs språkundervisningen för invandrare. Byggnaden, som fortfarande ägs av Volvo, hyrs idag av finska föreningen.

I 40-, 50-, 60- och 70-talets Olofström uppfattades främlingsfientligheten inte som ett stort problem. De som flyttade till Olofström från andra länder kände snabbt en tillhörighet och delaktighet i samhället. Volvo tog emot alla med öppna armar. Det var inte ovanligt att man började arbeta samma vecka som man anlände. Arbetsplatsen, framför allt bruket, och jobbet gjorde att människorna snabbt integrerades i samhället. Man fick

snabbt nya vänner och kunde med en gång känna att man gjorde rätt för sig. Bruket stod som ovan nämnts för lokaler för språkundervisning. Innan den katolska kyrkan inrymdes i den före detta föreningslokalen, stod bruket även med lokal så att en katolsk gudstjänst kunde hållas varje söndag.

Katolska kyrkan

Det finns ett stort antal invandrarföreningar i Olofström och flera av dessa har egna lokaler. Finska föreningen är en av de mest aktiva invandrarföreningarna i Olofström. Som mest har föreningen haft över 600 medlemmar. Idag är antalet cirka 300. I föreningen träffas man runt olika aktiviteter som till exempel dans, konserter och knivtillverkning. Det var även finska föreningen som startade tyngdlyftnings- och volleybollklubbarna i Olofström.

Finska föreningen

Vid gamla torget ligger idag Internationella Huset. Verksamheten startade som ett EU-projekt och är nu inne på tredje året. Det bedrivs som en ideell förening och riktar sig inte mot någon speciell folkgrupp utan alla olofströmare. Internationella Huset bedriver bland annat ett projekt kallat "Start i Olofström" som syftar till att hjälpa människor att få praktikplatser.

Bebyggelsens utveckling

Inom ramen för denna rapport har det inte funnits utrymme att inventera alla bebyggelseområden för sig eller göra fördjupade byggnadsdokumentationer. Istället har bebyggelsens utveckling under 1900-talet följts och nedslag gjorts för att exemplifiera det karaktärsskapande för de olika decennierna. Olofström präglas av successiva förändringar. Äldre hus har rivits, nya bostäder byggts och de befintliga byggnaderna genomgår förändringar där de exteriöra arkitektoniska uttrycken försöker följa tiden.

Parallellt med brukets expansion växte Olofströms samhälle. Eftersom det länge var bruket som ansvarade för bostadsförsörjningen åt de anställda var det också bruket som till stor del formade samhället. Längre saknades en plan som reglerade bebyggelse. Först år 1938 fastställdes en byggnadsplan och 1952 togs det fram en generalplan för Olofström. Denna ersattes av en ny 1964.

Den fysiska miljön speglar samhällets utveckling och är en tydlig källa till historien. Under 1900-talet utvecklades Olofström från bondby till ett urbant präglat brukssamhälle. Centrum har en naturlig placering där de tre åarna flyter samman och omges av ett mer kuperat landskap. För karta se bilaga 2.

1910- och 20-talen

År 1904 inrättade staten en egnahemslånefond. Målsättningen var att möjliggöra för människor att skaffa sig en egen bostad. Denna form av byggnation satte igång på allvar efter första världskriget.

Fortfarande under 1920-talet var Olofströms centrum så gott som obebyggt. Samhällets expansion hade inte satt igång på allvar. Det var fortfarande ett samhälle med mycket stor agrar prägel.

1930- och 40-talen

På 30-talet rådde fortfarande en oreglerad byggnation. Länsstyrelsen införde en lokal byggnadsnämnd 1933 och byggnationen låg nere fram tills att den första byggnadsplanen fastställdes 1938. År 1941 blev Olofström köping.

Under 1930- och 40-talen exploaterades ett antal villaområden i Olofström. Genom stockholmsutställningen 1930 hade ett funktionalistiskt formspråk introducerats i Sverige. De rena, ljusa ytorna och enkla formerna blev det rådande stilidealet. De kvadratiska funkishusen, med flacka tak och stora fönster, ofta i sammanhängande fönsterband, är karaktäristiskt inslag i miljön från denna tid.

I Olofström finns ett sammanhållet område utmed järnvägen med denna tidstypiska funktionalistiska bebyggelse. Merparten av husen byggdes under andra hälften av 1930-talet. Även om många av husen genomgått exteriöra förändringar i form av nya fasadmaterial och tillbyggda uterum finns en enhetlighet i området som är värd att bevara.

Bangatan

År 1939 byggs det första affärshuset i Olofström. Det förlades i västra delen av det gamla torget. Byggnaden i två våningar hade den tidstypiska ljusa putsfasaden. Affärerna var förlagda till undervåningen. Idag har byggnaden förändrats bland annat genom att den klätts med gult fasadtegel.

1950-talet

Efter andra världskriget var det ekonomiska läget stabilt i Sverige. Byggsektorn genomgick en uppåtående fas. Storskaliga byggnader, nya byggmaterial och prefabricerade byggelement blev allt mer vanligt. Under 40-talets slut hade arbetet med en generalplan inletts. I arbetet deltog förutom stadsarkitekt Nils-H Henström och kommunalkamrer Axel Nilsson även VD:n för Svenska Stålpressnings AB Karl Granfors. Detta är ytterligare något som visar på brukets stora inflytande över samhällets utveckling. Generalplanen var färdig 1952.

Fram till 1940-talet så utgjordes Olofström av en låg bebyggelse. Den ökande inflyttningen medförde en omfattande bostadsbrist under efterkrigstiden som hela tiden ökade. Flerbostadshus i tre plan blev allt mer vanligt. De första husen låg på Petreplan. Dessa, för den tiden, storskaliga byggnader väckte starka reaktioner. I Generalplanen från 1952 går att läsa: *"På den s.k. Petreplan, belägen på höjden mellan Vilshultsån och Snöfle-bodaån, ha uppförts fyra lamellhus i tre våningar, som dominera omgivningen på ett mindre tilltalande sätt"*. I folkmun kallades husen för "höghusen".

Petreplan

År 1946 hade det kommit in ansökningar om att få uppföra bostadshus på "Petterssons backe". Lamellhusen på, det som kom att kallas Petreplan, byggdes 1948 efter ritningar av arkitekt Simon Johansson. Husen uppfördes åt Svenska Stålpressnings AB för deras anställda. De kom att inrymma smålägenheter om en, två och tre rum och kök. Därutöver fanns några enkelrum med endast toalett. I källaren inrymdes några garage. De parallellt stående husen byggdes i tre våningar, sadeltak och rött borstat fasadtegel. År 1986 byggdes fyra av de sex husen om och genomgick exteriöra förändringar, bland annat sattes nya balkonger upp, vilka bryter mot den sena 40-talsarkitekturen.

Ett annat stort område som exploaterades med hyreshus under samma decennium var Ekeryd. Husen ritades av Svenska Riksbyggens Arkitektkontor under 1950-talets första hälft. De byggdes åt Stiftelsen Olofströmshus, en bostadsstiftelse som bildats 1949. Dessa var några av de hus som blev övertaliga under 1990-talet i och med den negativa befolkningsutvecklingen. År 1999 gavs rivningslov för tre lamellhus på Ekerydsplan. På platsen för två av dessa, utmed Karlfeldtsvägen, har istället byggts ett antal små villor.

Ovanför rondellen vid Taxigrillen och bussterminalen, längs Berzeliusvägen och Bran-tingvägen, ligger en samlad radhusbebyggelse från 1950-talets första hälft. Husen ägs av det kommunala bostadsbolaget Olofströmshus. Från att bruket varit den dominerande beställaren så representerar dessa radhus en övergång till att allmännyttan fick ett allt större övertag inom bostadsfrågan. Nils Grafström ritade tre olika hustyper 1949, vilka kom att byggas 1956. De minsta husen, som ligger längs Berzeliusvägen, kom endast att inrymma två rum och kök. Enplanshusen ligger förskjutna i förhållande till varandra. Ovanför dessa ligger radhus i 2-plan. De olika hustyperna har en sammanhållen arkitektur och en enhetlig färgsättning.

Nils Grafströms radhus

Arkitekt K.W.Ottesen ritade 1956 sju radhus utmed Berzeliusvägen. Även dessa hus i 1,5 plan ligger förskjutna i förhållande till varandra. Området har en iögonfallande placering i sluttningen ner mot rondellen och en genomtänkt utformning i förhållande till topografin. Radhusbebyggelsen har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Den särpräglade 50-talsarkitekturen är exteriört mycket välbevarad. Som en av de mest värdefulla bostadsmiljöerna i Olofström bör de bevaras och förses med skyddsbestämmelser i detaljplan.

K.W.Ottesens radhus från 1956

En annan tidstypisk boendemiljö från 1950-talet är de 17 kedjehus utmed Rösjövägen. De små vitputsade husen har sadeltak med mörk lockpanel på gavelröstena. De inrymmer tre rum och kök och ritades 1955 av stadsarkitekt Nils-H Henström.

Nils-H Henströms radhus från 1955

I korsningen Ripvägen-Renvägen ligger en liten oansenlig byggnad i vit puts. Huset byggdes 1957 som en andelsfrys åt de boende i området. Egnahemsbebyggelsen intill uppfördes främst under 40-talet och benämns ”Ångermanland”. Detta kom sig av att huspriserna blev högre än förväntat och många ångrade sig och lät köpet gå tillbaka. Det byggdes ett stort antal andelsfrysar i landet, främst under 1950-talet. Detta är ett av få exempel som fortfarande är i drift. Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde där den ligger.

Fryshuset

1960-talet

1960-talet var ett händelserikt decennium i hela Sverige och en expansiv tid inom byggsektorn. Regeringen hade beslutat att man på tio år skulle bygga en miljon nya bostäder. Detta återspeglas tydligt i Olofström. Arbetskraftsinvandringen och bostadsbristen under samma tid medförde att många nya områden växte fram och exploaterades. Bruket var i en expansiv fas och behövde ständigt nytt folk. Byggnadstakten var cirka 250 lä-

genheter per år under 60-talet. Många nya bostadsområden med hyreslägenheter anlades. Denna utveckling föranledde att man 1964 antog en ny generalplan. År 1967 slogs Olofströms köping samman med Jämshög och Kyrkhults kommuner och bildade Olofströms kommun.

I Vilboken byggdes nästan 500 nya lägenheter under 60-talet. Lamell- och punkthus byggdes under snabb takt. Detta område svarade för en stor del av det bostadsbehov som den omfattande arbetskraftsinvandringen hade under denna tid. De böjda lamellhusen benämns i folkmun för "bananhusen". De ritades 1964 av Erik Månsson Kenneth Neil Arkitektbyrå AB. Husen har genomgått vissa förändringar genom åren, bland annat i form av inglasningar av balkonger. Även några av punkthusen har förändrats. Den tidstypiska 60-talsarkitekturen med plana V-formade tak har fått ett helt nytt formspråk genom sadeltak och ombyggda balkonger. År 1992 byggdes tre av husen om till äldreboende.

"Bananhusen"

Punkthusen

Ett annat område som exploaterades under samma tid var Smålandsgatan. Husen byggdes 1967 av Skånska Cementgjuteriet. Sju lamellhus i tre våningar inrymmande totalt

cirka 160 lägenheter uppfördes i rad. Ett karaktäristiskt inslag i miljön är den orienteringstavla som sitter placerad i anslutning till infarten. Området är trafikseparerat, vilket var vanligt förekommande för 60-talets bostadsområden. När husen var nya stod de för en stor del av bostadsförsörjningen åt den omfattande arbetskraftsinvandring som rådde vid tiden. I takt med utflyttningen från Olofström blev fler och fler lägenheter inom området tomma. Under 2000-talets början behövde migrationsverket lägenheter åt de cirka 500 flyktingar som kom till Olofström. Flyktingarna blev erbjudna lägenheter på Smålandsgatan och efter det har området fått en dålig status i samhället. I år, 2004, står 100 av de 160 lägenheterna tomma. Olofströmshus, som äger husen, har startat en kampanj för att ge Smålandsgatan ett bättre rykte. Genom att bland annat renovera trapphusen, införa en bovärd samt att sänka hyrorna ska nya hyresgäster lockas till området.

Smålandsgatan

Även om många associerar miljonprogrammet till flerbostadshus så var en stor del av de bostäder som byggdes villor. I Holjekroken byggdes cirka 200 småhus under 60-talet.

1969 byggdes Domus, nuvarande K-marknad. Arkitekt var Owe Rubin Arkitekt- och ingenjörbyrå AB. Denna låga byggnad som nästan sträcker sig över ett helt kvarter är ett tidstypiskt inslag i centrummiljön. Varuhus av detta slag har kommit att bli en symbol för denna tids centrumförnyelser. Storskaliga byggnader med öppna planlösningar där det vertikala rörelsemönstret togs bort genom reducering till ett plan är karaktäristiska byggnader. De monotona fasaderna väcker ofta negativa reaktioner.

K-marknad

1970-talet

Under 1970-talet låg byggnationen nere. Den stora expansionen av hyreshus under 60-talet övergick till ett mer återhållsamt byggande av enfamiljshus. Energikrisen under 70-talets början medförde en stagnation inom byggbranschen i hela landet och i Olofström inrättade kommunen byggnadsförbud eftersom de ville invänta den nya stadsplanen. Ett par av de få exempel som finns på flerbostadshus från detta decennium är dock Äppelvägen på Oredslund som byggdes 1971 åt Olofströmshus. Husen består av två våningar, plana tak och rött fasadtegel. Det andra exemplet är husen på Solgatan som byggdes 1970 av AB Skånska Cementgjuteriet åt HSB.

Äppelvägen

Solgatan

En ny plan för samhället antogs 1974. I planen inleddes diskussioner om ett nytt folkets hus. Den negativa befolkningsutvecklingen som startade 1975 ändrade dock förutsättningarna.

Karaktäristiskt för tiden är de seriebyggda villa- och radhusområdena med monteringsfärdiga hus från kataloghusföretagen. I Olofström finns de tydligaste exemplen från 70-talet i området Oredslund, där cirka 300 småhus uppfördes.

Hjortronvägen, Oredslund

Nyponvägen, Oredslund

1980-talet

På 1980-talet kom exploateringen och byggnationen igång igen, efter 70-talets nedgång. Stor del av bebyggelsen utmed Östra Storgatan är från detta årtionde. År 1980 anlades det nya torget som i folkmun har kommit att kallas "röda torget". Systembolagshuset

vid nya torget byggdes i början av 80-talet. Byggnaden inrymmande det nya folkets hus, bibliotek och hotell uppfördes 1989. Planer på en ny kultur- och förvaltningsbyggnad hade, som ovan nämnts, funnits sedan mitten av 70-talet. År 1978 inbjöds till en arkitekttävling för detta, men på grund av ekonomiska skäl sköts planerna på framtiden.

Röda torget

Bostadsbyggandet höll en låg takt under 80-talet. Befolkningsminskningen hade medfört att det år 1981 fanns 391 tomma lägenheter. Byggnationen av småhus fortsatte dock under detta decennium. Brännaregården, öster om Östra Ringvägen, exploaterades med cirka 300 nya småhus. Utbyggnaden hade inletts under 70-talet med cirka 150 hus inom samma område.

1990-talet

1900-talets sista decennium i Olofström präglades av problematiken rörande de övertaliga lägenheterna. Staten gick in och gav ekonomiska bidrag till kommuner med stor utflyttning och ett högt antal tomma lägenheter (Bostadsdelegationen). I Olofström revs runt 300 lägenheter. En annan åtgärd som genomfördes var att omgestalta de befintliga byggnaderna. Exempel på detta finns att se på Vilboken (se ovan) och i kvarteren Duvan och Falken på Ekerydsplan.

Karlfeldtvägen, Ekerydsplan

Vid Ekerydsplan revs flerbostadshus och gav plats till ett antal enfamiljshus, se foton ovan. De nya husen placerades vinkelställt i förhållande till gatulinjen.

Även vid Tåkasjövägen revs ett par hus. Från början var det fyra lamellhus placerade kring en gårdsplan. Området kallades Borgen. Två av husen har rivits, ett har byggts om och fått ett nytt exteriört uttryck och används idag som boende för de som går på idrottsgymnasiet. Det andra huset som fortfarande finns kvar står tomt. Huset är vanvårdat och har sönderslagna rutor vilket ger en mycket dyster uppfattning av området.

Borgen

Mötesplatser och stråk

Väg 121 utgör en gräns i samhället. Väster därom dominerar bruket och byggnaderna som uppfördes i dess anslutning, som disponentvillan och brukskasernerna. Öster om 121:an övergår Storgatan till att bli en centrumgata kring vilken affärer och service har koncentrerats. Men genom den viadukt som byggts över vägen så upplever inte invånarna 121:an som någon barriär.

Det uttrycks idag en avsaknad av naturliga mötesplatser i Olofström. Storgatan som trots allt är ett stråk där många rör sig har fått karaktär av genomfartsled med mycket bilburen trafik. Det har sedan generalplanen från 1964 funnits diskussioner om att göra om Storgatan till gågata och få ett bilfritt centrum, men detta har aldrig realiserats. I generalplanen står *"Härigenom erhålles butiksgator och torg, där man kan gå tryggt utan att behöva vara rädd för att bli överkörd. Särskilt uppskattar handlande mödrar med barn detta"*.

Östra Storgatan

Den tidigare versionen av Holje marknad hölls för sista gången 1918. Marknaden återupptogs i ny tappning och på ny plats, invid Idrottsvägen, 1965 och hålls sedan dess tre dagar varje år. Den gamla marknadsplatsen i byn utvecklades till att bli samhällets torg och den naturliga mötesplatsen. Här bedrevs länge torghandel och här fanns närheten till järnvägen, affärer, hotell och skola. Idag utnyttjas den gamla marknadsplatsen mest som parkeringsplats. I Generalplanen från 1952 uttrycktes avsaknaden av en tyngdpunkt i form av en sluten torgbildning. Det ansågs vara idealiskt att förlägga köpingens centrum till Brogården, där idag nya torget ligger, på grund av områdets goda naturliga förutsätt-

ningar. Under 80-talet byggdes flera av de hus som finns invid nya torget. Efter många diskussioner angående det gamla och nya torget beslöts slutligen att det skulle satsas på det nya torget. Fortfarande känns centrum splittrat mellan dessa två torgbildningar som ligger i varsin ände av Östra Storgatan.

Andra platser som olofströmsborna samlas vid och som fungerar som mötesplatser är Folkets hus/biblioteket, Liljas konditori, idrottsplatserna, Taxigrillen, Maxi samt Holje park vid speciella arrangemang.

Taxigrillen

Maxi

Den relativt nya byggnaden inrymmande folkets hus, bibliotek och hotell har en central placering och funktion i samhället. Byggnaden värderas högt av invånarna. Förutom vid de speciella arrangemang som hålls i huset finns en tidningsavdelning i foajen dit många regelbundet går. På andra sidan Östra Storgatan ligger Liljas konditori som tillsammans med folkets hus bidrar till folklivet. Förutom de kulturarrangemang som an-

ordnas på Folkets hus så finns även biografen vid gamla torget. Entrén kröns av en karaktäristisk neonskylt.

Idrottsplatserna är viktiga mötesplatser i Olofström, deras betydelse togs upp under rubriken *Idrottsrörelsen i Olofström*.

Taxigrillen ligger invid busstorget och samlar därigenom mycket folk. Det har även blivit en plats där ungdomar samlas. Maxi har etablerats som ett externt köpcentra i liten skala. Flera olofströmsbor uppfattar platsen som en arena där människor möts. Att denna plats utanför centrum drar mycket folk är en nackdel för det levande gatulivet i centrumkärnan. Olofström kan vara för litet för externa centra.

Den bosniska livsmedelsbutiken i K-marknad ses som en mötesplats av flera. På torsdagar då butiken får hem färska råvaror samlas många i butiken.

Olofströms styrkor och svagheter

Vid intervjuerna har informanterna ombetts belysa vad de anser vara det bästa respektive det sämsta med Olofström. Merparten av de för- och nackdelar som kom fram har att göra med tätortens storlek. Många faktorer kan samtidigt som de är en fördel också vara en svaghet, beroende på i vilket sammanhang de sätts. Kontrasten till storstaden till exempel upplevs som både bra och dåligt.

Styrkor

Olofströms kvaliteter är framför allt den goda boendemiljön och närheten till naturen. Skogarna kring samhället och närheten till sjöar med bra fiskevatten har lyfts fram av samtliga informanter. Samhället anses ge goda livskvaliteter och vara bra att växa upp i för barn.

Det upplevs en trygghet i att ”alla känner alla”. Men detta är något som även kan vändas till något negativt. Många känner ett stort socialt skyddsnät i detta, men den sociala kontrollen kan ibland bli för stor. Olofström anses på grund av sin ringa storlek vara hanterbart, både fysiskt och organisatoriskt.

Flera upplever att centrum har snyggats upp och blivit finare på senare år. Det är främst trädplanteringar, blommor och belysning som har bidragit till detta. Storgatan upplevs trevlig då den inte är helt rak utan slingrar sig något.

Svagheter

Det som upplevs som mest negativt i Olofström är den rådande osäkerheten för framtiden. På grund av arbetslöshet är många tvungna att söka sig bort från kommunen. Främst den yngre generationen flyttar och kvar blir de äldre. Myllret av människor på gatorna har försvunnit under senare år. Samhället upplevs vara inne i en ond cirkel och invånarna tror mindre på sitt samhälle.

Det begränsade affärsutbudet gör att man blir tvungen att handla på andra orter. Olofströmsborna åker främst till Kristianstad för att göra sina inköp.

Gällande boendemiljöer har nästan samtliga informanter framhållit avsaknaden av centralt belägna marklägenheter. Många äldre husägare vill flytta men något attraktivt boende anses inte finnas i samhället.

Kommunikationerna är bristfälliga. Olofström nås inte med järnväg utan om man ska öster ut får man ta en buss till Karlshamn och sedan tåg och om man ska väster ut så får man ta buss till Bromölla.

En annan nackdel som lyfts fram är avsaknaden av polis i tätorten. Sedan polisen försvann har den småskaliga brottsligheten ökat markant och många känner en oro.

Det moderna samhällets kulturarv

Kulturminnesvård har ersatts av kulturmiljövård, och inriktningen på enskilda äldre objekt har ersatts av en helhetssyn av miljöer och sammanhang. Genom detta angreppssätt har mer vardagliga bebyggelsemiljöer uppmärksammas, ett angreppssätt som är nödvändigt för det moderna samhällets kulturarv.

Kulturmiljö och kulturarv kan associeras till olika saker för olika människor, delvis på grund av vilka referensramar man har. Begreppen begränsas inte till någon speciell tidsram, men ofta är det gamla miljöer som lyfts fram. Gemene mans förhållningssätt till det moderna kulturarvet och framför allt efterkrigsbebyggelsen inbegriper sällan ett kulturarvsperspektiv. Det kan vara svårt att se det kulturhistoriskt intressanta i en bebyggelse som man själv sett byggas. Värderingarna blir istället mycket subjektiva.

Den semiotiska tolkningen av bebyggelsen, det vill säga hur man uppfattar byggnadernas arkitektur, betydelse och budskap skiftar mellan varje individ beroende av vilken referensram man har. En byggnads arkitektur förmedlar ofta dess funktion och användningsområde på ett tydligt sätt, medan en tolkning av arkitektens ambitioner, den bakomliggande samhällspåverkan, arkitekturens stiluttryck och kvaliteter etc. kan vara svårare att göra. Koderna som styr individens uppfattning av miljön och bebyggelsen förändras kontinuerligt och man har sällan ett statiskt förhållningssätt. Därigenom kan uppfattningen av det kulturhistoriska värdet förändras över tid. Det är därför viktigt att värna även denna sentida bebyggelse och slå vakt om dess värden och kvaliteter.

De miljöer som i rapporten har fått exemplifiera de olika decennierna har samtliga ett kulturhistoriskt värde och är mycket karaktäristiska för sin tid. Varje decenniums bebyggelse besitter sina specifika värden och kvaliteter och är ett uttryck för tidens tankar och ideal. En hållbar utveckling av bebyggelsen sker utifrån de förutsättningar och kulturhistoriska värden som finns. Byggnader genomgår ständigt förändringar, dels genom ett kontinuerligt underhåll, dels genom förändrade värderingar. Nya användningsområden kan även sätta sina spår. Det är ofta viktigt att förändringarna underordnar sig och anpassas till det befintliga för att byggnadens ursprungliga värden ska kunna bevaras.

Av olofströmsborna beskrivs kulturmiljö ofta som något som ligger utanför den egna tätorten och ibland även utanför den egna kommunen. Exempel som Karlshamns och Sölvesborgs äldre träbebyggelse lyfts fram. Att Olofströms samhälle skulle innefatta kulturmiljöer tycks inte vara lika självklart. De äldre brukskasernerna, Holje park, Nebobodagården, idrottshallen, Gulan samt folkets park med bakomliggande park anses vara några av de kulturmiljöer som är värda att bevara i Olofström.

Det finns olika angreppssätt att göra ett urval av miljöer som ska dokumenteras, belysas eller lyftas fram som bevarandevärda inom Olofströms tätort. Att arbeta med det moderna kulturarvet kan i vissa fall kräva ett nytt förhållningssätt. På grund av kvantiteten och den relativt korta historiska förankringen kan man med fördel använda sig av människors berättelser som ger byggnaderna och miljöerna en ytterligare dimension. Riksantikvarieämbetet har formulerat sig på följande sätt gällande urvalet och förhållningssättet till det moderna kulturarvet: *"Vid kunskapsuppbyggnaden om det moderna samhället är det berättelserna som måste stå i fokus. De materiella lämningarna är så omfattande att valet av dokumentationer, värderingar och urval lätt kan framstå som*

fragmentariska eller slumpartat. Att välja miljöer eller byggnader för dokumentation och kunskapsuppyggnad måste därför göras utifrån berättelserna om det moderna. Berättelserna kan hämtas ur olika perspektiv eller teman eller direkt från de erfarenheter som byggts upp av människor som levt i och brukat landskapet, bebyggelsen och platserna.” Detta är ett angreppssätt som har varit högst relevant i studien av Olofströms tätort. Intervjuerna under projektets gång har lett till att ett antal miljöer som belysts av informanterna och varit kopplade till speciella berättelser lyfts fram i denna rapport. Vidare har specifika miljöer som ingått i de teman som karakteriserar Olofströms identitet fått en framhållen roll. Den lokala identiteten har till stor del formats av bruket. Denna dominerande industri har gjort Olofström till ett typiskt arbetarsamhälle. Den djupt förankrade arbetarrörelsen som uppkommit som en följd av den industriella etableringen är en stor del av ortens identitet och denna identitet kan kopplas till ett antal fysiska platser och miljöer.

Sverige är ett flerkulturellt samhälle. Det är därför viktigt att få in ett mångfaldsperspektiv inom kulturmiljövården. Eftersom det är viktigt att bevara alla människors kulturarv måste man inom kulturmiljövårdsarbetet identifiera dessa. En del inom denna studie har varit att se hur den stora arbetskraftsinvandringen har påverkat den fysiska miljön i Olofström och hur människor med olika etniska bakgrunder uppfattar bebyggelsen kopplat till ett kulturmiljöperspektiv. Slutsatsen som har dragits av denna studie är att den stora etniska mångfald som finns i Olofström har satt mycket få avtryck i den fysiska miljön. Anledningen till detta kan dels vara att det inte funnits någon vilja från invandrarnas sida att sätta egna spår i samhället eftersom man ville integreras och bli en del av det svenska samhället, dels att de kommunala planerna styrte utvecklingen och medborgarnas inflytande varit begränsat. Olofström har sedan arbetskraftsinvandringen började haft ett stort antal invandrarföreningar. Deras verksamheter inryms vanligen i befintliga byggnader och accentueras inte i den fysiska miljön. Däremot är mångfalden i det immateriella kulturarvet mer omfattande. Olika seder och traditioner ryms sida vid sida och ibland sker ett utbyte dem emellan.

Immateriella företeelser vittnar också om Olofströms arbetar- och brukskultur. Till exempel finns flera gator och platser uppkallade efter namn kopplade till bruket, exempelvis Petreplan, Dannfeltsvägen, Pressaregatan och Ingenjörsgatan. Kulturarvet utgörs även av traditioner. Som tidigare nämnts har arbetarrörelsen varit starkt etablerad i samhället. Därför har första maj haft en central betydelse. Demonstrationståget gick genom centrum och upp mot det gamla folkets hus. På vägen passerade tåget brukets disponentvillan vilket hade en stor symbolisk betydelse.

Volvos industrier utgörs av en omfattande anläggning. Karaktäristiskt för industrier är att byggnaderna expanderar i takt med verksamheten vilket gör att det är vanligt med nytillskott i anslutning till de äldre byggnaderna samt att många byggnader får en additiv karaktär genom successiva tillbyggnader. Inom ramen för denna rapport har det inte funnits utrymme att studera industrianläggningen mer genomgående. Volvos anläggning är dock hjärtat i samhället. Den har en central placering i samhället och varit avgörande för utvecklingen.

Avslutande diskussion

Olofström är till stor del ett ungt samhälle. Det är därför viktigt och högst relevant att här försöka uppmärksamma vilka kulturhistoriska värden som den moderna bebyggelsen besitter.

Denna studie av Olofström har varit begränsad till två månaders tid, vilket gjort att några fördjupningar inte hunnits med. Det är dock viktigt att fundera på hur man kan gå vidare. Angreppssättet där lokalbefolkningen engageras och blir delaktiga, som till viss del har använts för denna rapport, skulle kunna utvecklas mycket för vidare studier av Olofström. Samhället har en intressant 1900-talshistoria som dess invånare har varit med att forma. Fler intervjuer, en fördjupad studie av arbetarna på bruket, studiecirkelar och föreläsningar skulle kunna anordnas för att få en ökad inblick i uppfattningen av Olofström.

Eftersom det har varit en negativ befolkningsmässig trend i Olofström under de senaste decennierna fokuseras blickarna mycket mot framtiden. Hur kommer utvecklingen inom Volvo bli? Vad händer med de tomma bostäderna? Kommer människor bo kvar? Framtiden tillhör barnen och ungdomarna. Därför skulle det vara önskvärt att få ta del av deras syn på Olofström, hur de upplever den fysiska miljön och vad de tänker inför framtiden. Ett skolprojekt inom temat ”beskriv din hembygd”, i samarbete med Olofströms kommun, Blekinge museum och Länsstyrelsen skulle vara en positiv del av det fortsatta arbetet med Olofström och analysen av det moderna samhällets kulturarv.

En annan fortsättning kan vara att studera rumsbildningarna i Olofström, eventuellt genom ett samarbete med Blekinge tekniska högskola eller Avd. för kulturvård vid Göteborgs universitet. Exempel på frågeställningar kan vara; Vad blev kvar av den gamla marknadsplatsen vid etableringen av nya torget på 1980-talet? Planerna på nytt torg; vad innebär det? Fasaderna som kulisser i gatubilden, torget, andra öppna platser; vad betyder de?

Litteratur

Tryckta källor

- Albinsson T, red., *"Folkets Hus i Olofström"*, Vekerum förlag och ABF i Olofström, 1995
- *"En krönika om 106:an i Olofström, 1906-1981"*, 1981
- Karlsson, J, *"Från Holje by till Olofström"*, Vekerum förlag, 2001
- Olofströms Generalplan 1952
- Olofströms Generalplan 1964
- *"Olofströms Köping 10 år, 1941-1950"*, Sydöstra Sveriges Dagblad AB, 1951
- Volvo, *"Generalplan, Volvo Personvagnar AB Karosskomponenter 2002"*

Informanter

- Pentti Suua
- Voitto Heikura
- Ljiljana Ströberg
- Jacek Jurkowski
- Bodil Karlsson
- Drina Prgomet
- Milan Molnar
- Maria Szalay
- Margareta Rooth

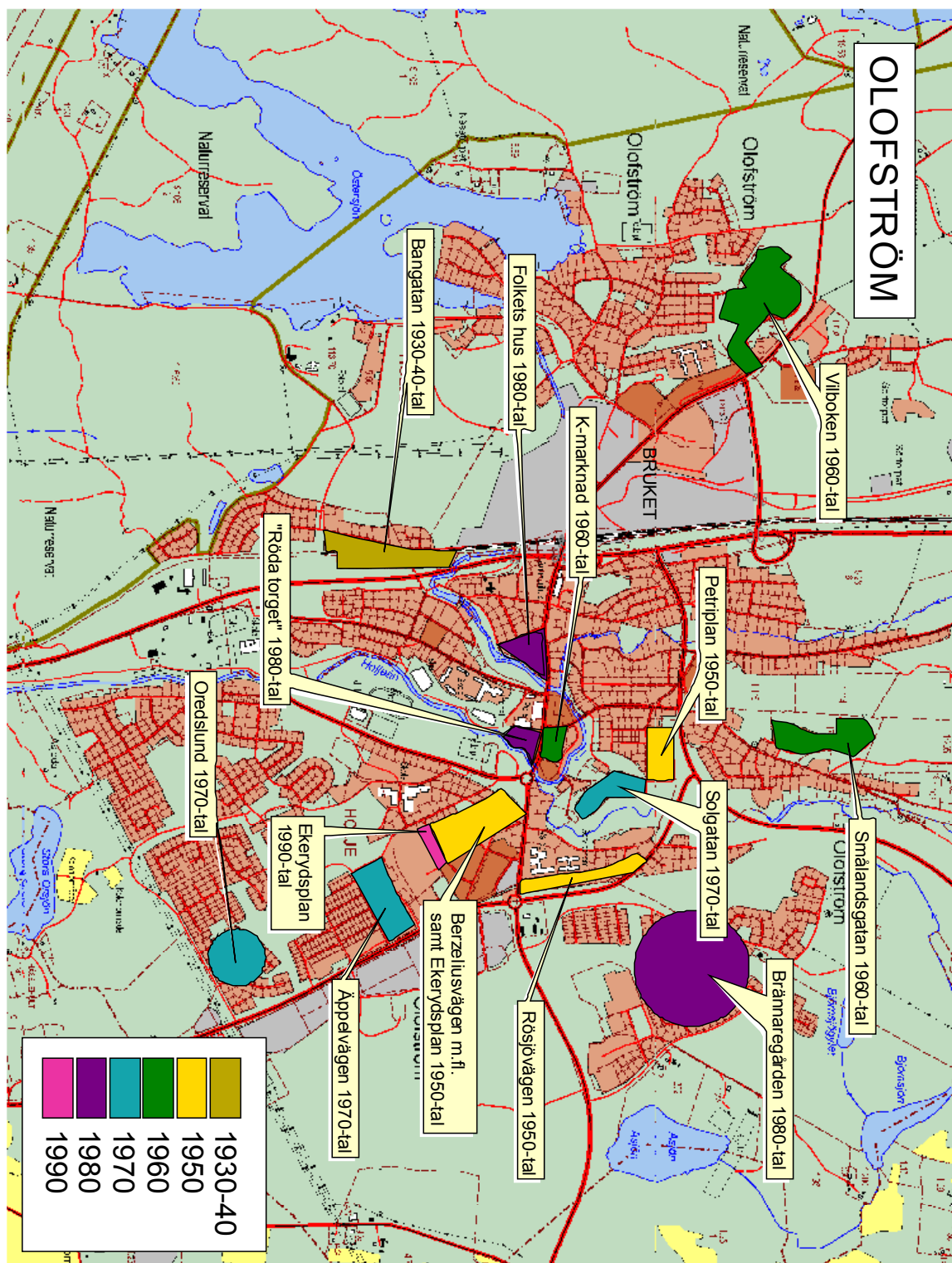
Bilaga 1

INTERVJUFRÅGOR

1. Beskriv Olofström med tre ord
2. Vad karakteriserar Olofström?
3. Hur skulle Ni kortfattat vilja beskriva den fysiska miljön i Olofström?
4. Hur har Olofström förändrats under den tid som Ni har bott här?
5. Vad är det bästa respektive sämsta med Olofström?
6. Olofström tas ofta upp som ett exempel på samhälle där integrationen fungerat bra. Stämmer det? Vad är det i sådana fall som har gjort det?
7. Vilka miljöer/platser samlas man vid i Olofström? Vilka aktiviteter samlas olofströmsborna kring?
8. Finns det speciella stråk som olofströmsborna rör sig utmed?
9. Upplever Ni några barriärer i samhället?
10. Tror Ni människor med olika etniska bakgrunder upplever den fysiska miljön på olika sätt? Använder man sig av miljön på olika sätt?
11. Vad är kulturarv och kulturmiljö för dig?
12. Vad anser du vara kulturmiljö i Olofström?
13. Vad är värt att värna i Olofström?
14. Finns det någon miljö i Olofström som Ni inte tycker om, som Ni skulle vilja förändra eller till och med riva. I sådana fall varför?
15. Hur skulle Ni vilja se Olofström i framtiden?

Bilaga 2

Tidigare rapporter i serien (ISSN 1651–8527)

2003:1	Blekinges skogar – Biologisk mångfald samt urval och skötsel av skogsreservat
2003:2	Strömstare i Blekinge
2003:3	Säkerhetsfrågor i kulturhistorisk bebyggelse. Rapport från ett seminarium på Kockums AB, Karlskronavarvet
2003:4	Inventering av glacialrelikta kräddjur i Blekinge 2003
2003:5	Blekinges betesmarker – Skötsel och restaurering
2003:6	Fåglar och fågeldöd i Blekinges skärgård 2003
2003:7	Rapport 2002 inom alkohol- och tobaksområdet Blekinge län
2004:1	Träskyddsbehandlat virke
2004:2	Biotopkartering i Årydsån 2001
2004:3	Miljöövervakning i Blekinge 2003-2006
2004:4	Grönfläckig padda – åtgärdsprogram för Blekinge
2004:5	Stinkpadda – åtgärdsprogram för Blekinge
2004:6	”Rätten till ett eget liv” – Hedersrelaterat hot och våld
2004:7	Rapport 2003 inom alkohol- och tobaksområdet i Blekinge län
2004:8	LVU-vård som inte blev av
2004:9	Övervakning av Sjöhjortron (<i>Nostoc zetterstedtii</i>) i Blekinge, 1997-2004
2004:10	Ejder i Blekinge- 21 års inventeringar av ejderpopulation på Utklippan
2004:11	Ohävdarter i betesmarker - Fakta och råd
2004:12	Barnperspektivet inom Länsstyrelsen
2005:1	Den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador – Genomslaget i Blekinge

---

Länsstyrelsen Blekinge län
371 86 Karlskrona
Tel: 0455-870 00.
E-post: lausstyrelsen@k.lst.se
www.k.lst.se

Rapporter Länsstyrelsen Blekinge län ISSN 1651–8527